

11.7.60

28-01-096

Enn om vi prøvde å forstå Russland?

Og med Russland mener jeg ikke bare de mange enkeltmenneskene — fra Bolsjoi-teatrets ballettdanserinner til jenta på traktorsetet i nydyrkingsområder, fra byråkraten som sitter på toppen av sentralplanleggingen til slavearbeideren i Vorkuta, fra ungdommer som sitter på skolebenken, og som nå alle sammen lærer å lese og skrive, til ungdommen som studerer teknikk, både sivil og militær — men jeg mener også det store kollektivet som kalles Russland, det system av økonomi og politikk — ja kultur med — som kalles «kommunisme», som er et av de mange intellektuelt vanskelig definerbare begrep, men som trekker til seg slik en mengde emosjonelle idé-assosiasjoner, fra ungdommens eldhug hos noen til de esjatologiske forferdeligheter som Moralsk Opprustning maler i bøker til massespredning. Ja, og til Russland rekker jeg også politikerne, som vi ikke hører så mye om utenom dem som er aller øverst på toppen, dvs. fra Lenin til Krustsjov. Underlig nok er det bare tre av dem i alt. Hvilke land kan oppvise maken? Knapt nok monarkiene — dem er det jo ikke så mange att av — for jamvel blant dem har det vært opptil 3 skiftinger på de 43 åra som har gått etter 1917.

Det er to forutsetninger vi må ha når vi skal prøve å forstå Russland av i dag. Den ene er Karl Marx' og deretter Lenins spørsmålstilling i den verden de levde i, ikke samtidig, men med en mannsalders tidsavstand.

Av det store flertall av nordmenn er «Marx» enstydig med «materialisme», et av disse velsignede abstraktene som uten videre forkastes i egenrettferdig «åndelighet» uten å søke etter de spørsmålene det var — og er — løsningsforsøk på.

Marx' spørsmål var jo ganske enkelt dette: hvorfor utvikler de økonomiske systemene seg slik at den økonomiske makta stadig samles på færre hender, mens store deler av de store massene blir stadig fattigere? Og hvilke

grupper gjør til slutt det opprør som kullkaster alt det gamle? På det første svarte han at den private eiendomsrett til produksjonsmidlene — enten nå disse er jord eller fabrikker — fører med seg økonomisk maktkonsentrasjon. Derfor må den vekk. På det andre spørsmålet svarte han: den folkegruppen hvis levekår er synkende. Og den var — så det ut for ham i industrialismens høysommer i siste halvdel av forrige århundre — fabrikkarbeideren. Følgelig ville det bli disse som kom til å gjøre opprør og «ekspropriere ekspropriatørene», å «oreigne utbytterne» som det vel ville hete hos oss i dag.

Svarene på spørsmålene var kanskje ikke så heilt riktige. Men de var sannelig ikke så gale heller. Og de fenget!

Den andre forutsetningen vi må ha er stillingen i det gamle tsar-Russland. Et helseveikt dynasti over et korrupt embetsverk, store jordrotter over en utfattig jordarbeidermasse, noen få storkapitalister som — bokstavelig — utbyttet en uorganisert arbeidermasse. «Korleis kan det bli annerleis her?» spurte Lenin seg sjøl. «Må vi vente på den «naturlige» utvikling med føydalsystemets omveltning til kapitalisme og først deretter arbeiderrevolusjonen?». Og så fant han ut at det måtte være mulig å organisere «arbeidere og bønder» for i fellesskap å rive makta ut av hendene på kaksene. Og ved sosialisme og elektrisitet måtte det være mulig å skape et nytt samfunn.

Det var kanskje ikke hundre prosent riktig tenkt, men ikke så dumt enda, særlig ikke da krigen kom. Den «russiske dampvegvalsen» som vestmaktene — og vi nordmenn med dem — ventet skulle tilintetgjøre den tyske hær, bestod av levende mennesker som ble meid ner av moderne skyts og ikke kunne få nok mat en gang for ikke å snakke om våpen og ammunisjon.

Ja, så kom revolusjonen. Og utviklingen har svart så noenlunde til «revolusjoners naturhistorie»,

først en svak, nærmest parlamentarisk fase, og så den voldsomme og blodige, og kollektivstyre og enevelde! Og inngrep fra andre land: med både fransk og enda mer engelsk støtte til «kvite» generaler Denekin, Wrangel og Koltsjak.

Hvorfor forteller jeg dette?

Fordi det den dag i dag er den levende bakgrunn for «folkerepublikkene» både i Russland og andre steder.

Hvor fast forankret tankegangen er kommer tydelig fram i Krustsjovs tale på den 21. kongress i 1957, der han reiser spørsmålet om Stalins feil kanskje kunne skyldes den lov-messighet at

«når den økonomiske basis har nådd et visst punkt i sin utvikling vil den gamle overbygningen i det vesentlige opphøre å være i samsvar med den økonomiske basis, og da vil det uvilkarlig foregå endringer av grunnleggende karakter, og den som vil stille seg opp mot disse endringer, vil bli kastet vekk av historien.»

Nå opplever vi stadig vekk at i store deler av norsk presse blir de endringer som russerne fra tid til annen foretar stemplet som simple taktiske manøvrer. I grunnen er det jo ikke annet enn det ethvert elastisk system må være innstilt på å undergå.

Når det gjelder de to økonomiske systemene, har de jo begge sin grunn — og sine vansker — i den naturgitte spenning mellom fellesskapet og den enkelte. I den spenningen fins det intet «enten/eller»: utviklingen må gå etter «kreftenes parallelogram». Legger en ensidig vekt på individualitet, går fellesskapet i stykker, og legger en ensidig vekt på

Russland
DAGBLADET
11.07.1960

fellesskapet, kan individualiteten bli «nedslitt».

For tida er begge systemene oppsatt på — det er aldeles som om de skulle ha personlig vilje — å heve produksjonen. De dyrker begge det samme mytologiske gudepar: «Levestandard» og «Prestisje»! Nå er det imidlertid to måter en kan heve produksjonen på: den ene er ved rasjonalisering, den andre er reklame. Russerne planlegger, amerikanerne reklamerer, det første er nøkternt, det siste er sentimentalt, å, så sentimentalt!

Når vi kommer til det kinkige punkt utenlandshjelp, så har vi et liknende skille: amerikanerne gjør det på to måter, kapitalanbringelse til markedsrente, om lag 4,5 pst. og dertil «gaver» knyttet til visse militære vilkår; russerne gir «produksjonskreditter» til 2,5 pst. Det siste blir satt mye mer pris på enn de to første. Og når det gjelder teknikere til å bygge og sette i gang storanlegg, ser det ut til at russerne klarer det bedre enn andre, iallfall i India langt bedre enn tyskerne: det russiske stålverket arbeider for fullt, det tyske er bare delvis ferdig, og det som går, kan ikke nytte ut kapasiteten.

Nå gjør naturligvis også russerne dumheter — Krustsjov blant dem, og de nytter undertiden vel smarte tricks. Men det mangler ikke på det hos Vestmaktene heller! Når de bare vil erkjenne det.

Nå er stillingen i verden den at viktige deler av utviklingen går oss vesterlendinger imot. Og da er det så billig å skylde på kommunistene. Mye billigere enn å gå inn i sitt kammers og lukke døra og kritisere seg sjøl.

Skal vi nå fram til en avspenning, må vi forstå Russland óg. Om vi alltid skal se flisa i vår brors øye, oppdager vi aldri bjelken i vårt eget.

O. F. Olden